

Kompetensförsörjningens geografi

Om yrkeshögskolans expansion, organisering och platsförankring¹

Erik Nylander & Margarita Chudnovskaya

The Geography of Skill Formation: On the Expansion, Organization, and Localization of Swedish Higher Vocational Education

Uncertainty about future skill needs in the labor market has accelerated the adoption of flexible reskilling and upskilling policies. In recent decades, substantial public investment has been allocated to higher vocational education (HVE) for adults. This article investigates the organization of HVE in Sweden, focusing on its geographical expansion across urban-rural divides and its impact on labor market mobility. The findings indicate increasing geographical immobility among HVE student cohorts between 2005 and 2020, coinciding with the expansion of this educational segment. Furthermore, analysis of training providers who applied for and received state funding reveals significant disparities in how HVE expansion has reached different municipalities and labor market regions. Despite being state-funded, HVE's growth is predominantly driven by private providers, which seem to have concentrated educational opportunities in densely populated areas

Yrkeshögskolan – ett policyinstrument för regional utveckling?

För en gynnsam regional utveckling – socialt, kulturellt och ekonomiskt – ses tillgången till kompetent och välutbildad arbetskraft som en nyckelfaktor

¹ Denna studie har möjliggjorts genom finansiering av Vetenskapsrådet, projektbidrag *Rätt kompetens i rätt tid – men för vem?* (VR-2019-04146).

Erik Nylander är verksam vid Institutionen för beteendevetenskap och lärande (IBL), Linköpings universitet; Margarita Chudnovskaya är verksam vid Institutet för social forskning (SOFI), Stockholms universitet. E-post: erik.nylander@liu.se

(Garvill m.fl. 2000; Florida 2002). I små och glest befolkade kommuner kan den selektiva utflyttningen göra kompetensförsörjning till något av en ödesfråga. Detta är viktigt för att till exempel vända en negativ befolkningsutveckling och gradvis förbättra den kommunala ekonomin (de Fine Licht m.fl. 2023; Keuschnigg m.fl. 2019; Syssner 2014). I större och mer tätbefolkade kommuner är kompetensförsörjningen i stället mer fokuserad på matchningsproblem mellan sektorer och yrken där det råder hög efterfrågan på kvalificerad arbetskraft och andra områden där det finns ett strukturellt överskott (Berlin 2014; SOU 1990:20; SOU 2000:36; Tillväxtverket 2020).

För att lösa den här typen av kompetensförsörjnings- och matchningsproblem hör man ofta politiker önska sig mer mobila medborgare, individer som kan flytta ”dit jobben finns” eller som omskolar sig i vuxen ålder.² Till exempel har Västerbottens och Norrbottens kustregioner hamnat i blickfånget för den nationella utbildnings- och arbetsmarknadspolitikerna. I ljuset av flera gröna industrisatsningar längs Norrlandskusten behövs det ingenjörer och teknisk personal i sällan skådad omfattning. Samtidigt måste omsorgs- och välfärdsservicen i dessa regioner också expandera för att svara upp mot dessa nyinvesteringar och tilltänkta befolkningsutveckling (Regeringskansliet 2022). Dagens debatt om kompetensförsörjningsbehovet i norr står i skarp kontrast till situationen under 1960-talet då hundratusentals människor hemmahörandes i den nordligaste landsändan tvingades flytta söderut just med hänvisning till ”arbetsbrist”.³ Betoningen på aktiv arbetsmarknadspolitik för att öka rörligheten och flexibiliteten på arbetsmarknaden beskrivs ibland som ett samtida ”nyliberalt” påfund. Men som Norrlandsförbundets kampanjer påminner oss om, var rörlighetsfrämjande insatser för ökad sysselsättning också en central del av Rehn-Meidner-modellen, starkt förknippad med traditionell svensk socialdemokrati (Axelsson 1989; Jacobsson 1994).

Förhoppningar om att lösa frågorna kring landets kompetensförsörjning har de senaste decennierna alltmer inriktats mot yrkeshögskolorna. Ett aktuellt exempel på försök att möjliggöra livslångt lärande och ökad rörlighet på arbetsmarknaden är det så kallade omställningsstudiestödet. Som en del av det ”Nya Saltsjöbadsavtalet”, klubbade parterna på arbetsmarknaden den 22 juni 2022 omställningsstudiestödet som ett nytt och mer generöst offentligt studie-stödssystem. Under det första budgetåret (2023) har statsbidragen för det nya

2 Till exempel Ekots lördagsintervju, 11 februari 2023, Johan Perhson, Arbetsmarknads- och integrationsminister: (<https://sverigesradio.se/avsnitt/johan-pehrson-1-utbildning-ska-mota-arbetslosheten>).

3 Före 1960-talet var det emellertid snarare överrörlighet på arbetsmarknaden som framstod som ett prioriterat politiskt problem, se t.ex. den så kallade ”hoppjerkedebatten”, niddbild av en slags arbetar-nomad vars påstådda överrörlighet, illojalitet och lösdrifteri ådrog sig såväl företagets, fackförbundens som arbetsförmedlingens missbelåtenhet (Furåker 1976).

omställningsstudiestödet gått lika ofta till personer som vidareutbildat sig inom yrkeshögskolan som till de som utbildat sig vid universitet och högskolor.⁴

En utmaning för många andra utbildningsinstitutioner som försörjer arbetsmarknaden med nödvändig yrkeskompetens – såsom universiteten, högskolan, gymnasieskolan eller komvux – är att de tenderar att utgå från nationellt fastlagda läroplaner. Dessa ramvillkor gör att undervisningsplanering, kursdesign, och kunskapsstoff ofta måste bestämmas långt i förväg vilket begränsar manövreringsutrymmet att förändra innehållet lokalt. Då yrkeshögskolans program normalt inte styrs av någon standardiserad och centralt fastslagen läroplan, kan dessa utbildningar potentiellt följa trender och lokala behov som uppstår i ljuset av den snabbt föränderliga arbetsmarknaden (SOU 2023:31).

I denna artikel analyserar vi hur yrkeshögskolornas expansion ser ut med hänsyn till deltagare, förflyttningar mellan olika arbetsmarknadsregioner och volymökningar per kommuntyp. Vi försöker besvara fyra huvudsakliga forskningsfrågor:

1. Vilken geografisk rörlighet präglar deltagande vid yrkeshögskolans utbildningar med hänsyn till geografiska förflyttningar mellan olika arbetsmarknadsregioner?
2. Vilka kommuntyper har främst gynnats av skolformens kraftiga expansion?
3. Hur ser fördelningen av ansökningar ut med hänsyn till kommuntyp och olika typer av utförare?
4. Hur ser tilldelningsbesluten från Myndigheten för yrkeshögskolan ut när man beräknar beviljandegraden för nya utbildningsprogram i förhållande till geografiska områden och organisationsformer i anordnarledet?

Resultaten visar att yrkeshögskolans deltagare blivit mer lokalt orienterade i takt med att hela utbildningssegmentet expanderat. Genom att geografiskt differentiera hur expansionen för yrkeshögskolorna mellan åren 2005–2020 förhåller sig till olika kommuntyper, visar vi att storstäder och större städer med kringliggande kommuner är de områden som primärt tillhandahållit nya utbildningsplatser. Undersökningen av relationen mellan de företags- och organisationstyper som äskat medel för att bedriva eftergymnasiala yrkesprogram (YH-program) och dimensioneringen av utbildning per kommuntyp väcker frågor om företagets incitament att försörja glest befolkade kommuner

4 Yrkeshögskolornas deltagare erhöll totalt 242 miljoner i omställningsbidrag under 2023. Det kan jämföras med de studerande vid universitet och högskola som omfattades av samma stöd som erhöll totalt 194 miljoner. I antal individer räknat tycks fördelningen nästan helt symmetrisk mellan YH och Universitet/Högskola (CSN.se).

med yrkesutbildningar. Artikeln avslutas med en kritisk diskussion om vilken roll den höga andelen privata bolagskoncerner i utförlärdet spelar för koncentrationen av nya utbildningsplatser till tätbefolkade områden.

Bakgrund: Yrkeshögskolan i policy och praktik

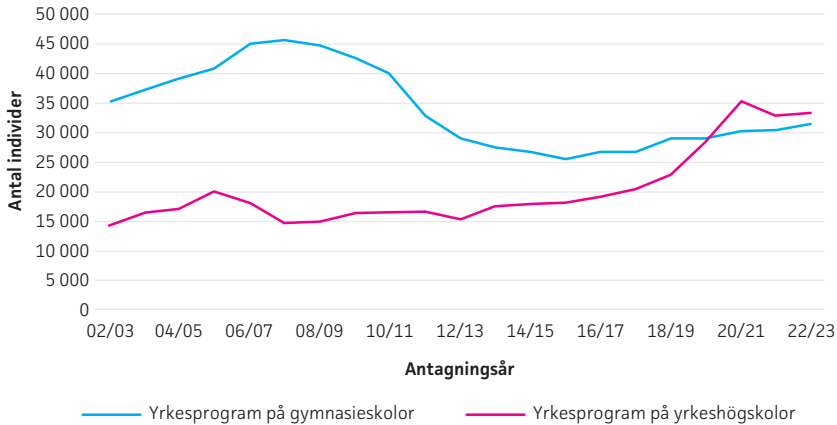
De senaste decenniernas offentliga investeringar i yrkeshögskolans eftergymnasiala yrkesprogram (YH), och dess föregångare Kvalificerad Yrkesutbildning (KY), fortsätter traditionen av aktiv arbetsmarknadspolitik, som har varit ett kännetecken för den svenska välfärdsmodellen sedan efterkrigstiden (Lundahl 1997; Lundqvist 2019; Rothstein 1992). Denna modell, som ursprungligen var korporativistisk, har inte bara en aktiv arbetsmarknadspolitik med välorganiserade parter, utan är också känd för sin breda och avgiftsfria utbildningssektor med stora och breda satsningar på vuxenutbildning och folkbildning (t.ex. Antikainen 2006; Rubenson & Desjardins 2009; Saar & Ure 2013).

Yrkeshögskolans expansion tog fart först runt sekelskiftet 2000, först under namnet Kvalificerad Yrkesutbildning (KY). Vid den tiden hade den stora utbyggnaden av annan högre utbildning, särskilt den regionala högskoleexpansionen som började med reformen 1977, avtagit – och andelen som gick vidare till högskoleutbildningar i varje kohort hade planat ut (Dalberg & Börjesson 2021; Melldahl 2015; SOU 2000:36). Samtidigt som KY/YH ökade sin utbildningsvolym kraftigt i början av 2000-talet, hade de gymnasiala yrkesutbildningarna stora svårigheter att attrahera elever (Pancan & Paul 2019).

Sverige karakteriseras ofta som ett land med ett statsstyrt och skolbaserat yrkesutbildningssystem i internationell komparativ forskning om VET (*VET = vocational education and training*). Detta baseras då på det gymnasiala yrkesutbildningssystemet, där företag och arbetsgivare traditionellt inte är lika involverade som i andra länder (Busemeyer & Trampusch 2012; Dobbins & Busemeyer 2015; Olofsson m.fl. 2016; Olofsson & Kvist 2020; Verdier 2013). Men när det svenska kompetensförsörjningssystemet beskrivs som "skolbaserat" missar man den starka expansionen av yrkesutbildning och vidareutbildning utanför grund- och gymnasieskolan. Yrkeshögskolans förordnanden säkerställer exempelvis att en fjärdedel av varje utbildningsprogram (400 poäng eller mer) består av längre arbetsförlagda praktikperioder, så kallat "Lärande i Arbetslivet" (LiA). Förordningen garanterar också att arbetsgivare utgör en majoritet i ledningsgruppen för varje YH-program (Myndigheten för yrkeshögskolan 2023).⁵

5 I en nyligen genomförd kartläggning av ett icke-representativt urval av YH-program fann Myndigheten för yrkeshögskolan att bland 150 undersökta program härstammade drygt 72 procent av ledamöterna i styrgrupperna från näringslivet, medan 11 procent företrädde kommuner, 10 procent regioner, och endast ett fåtal representerade olika typer av branschorganisationer (2 procent) eller fackförbund (1 procent) (MYH 2024).

Figur 1. Antal individer inskrivna på yrkesutbildningar på svenska gymnasieprogram jämfört med yrkeshögskolans program per antagningsår, 2002–2022

Därför bör vi nyansera uppfattningen av det svenska kompetensförsörjningssystemet. Istället för att se det som enbart skolbaserat, med få inslag av lärlingsutbildning och praktikförlagda moment, bör vi erkänna att det också inkluderar dessa komponenter, om än företrädesvis inom vuxenutbildningens regi (se även Dobbins & Busemeyer 2015; Olofsson & Thunqvist 2018; Olofsson & Kvist 2023). Yrkeshögskolans tillväxt har dessutom lett till att fler nya elever årligen deltar i dess yrkesutbildningar än i gymnasieskolans yrkesprogram, se figur 1.

Ur ett längre historiskt perspektiv har den svenska arbetsmarknadsutbildningen för vuxna utvecklats från att vara en statlig och kommunal angelägenhet, där Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) och Skolöverstyrelsen/Skolverket var de centrala aktörerna, till en mer decentraliserad modell som dock fortfarande präglas av stark statlig koordinering genom externa anslag och dimensionering. Utbyggnaden av YH skedde samtidigt som de traditionella arbetsmarknadspolitiska utbildningarna under AMS delvis avvecklades och delvis ombildades (Ringarp 2020, samt Figur A1 i Appendix).

Efter yrkeshögskolornas expansion och utfasningen av andra typer av arbetsmarknadspolitiska program, har Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH) givits en central funktion i att bedöma behoven av att bedriva yrkesutbildning inom ett visst yrkesskrå och på en viss plats. Från år 2007 till 2022 har till exempel de offentliga investeringarna i yrkeshögskolan mer än fördubblats från 1 549 per år till 3 407 miljoner, en expansionstakt som vida överstiger kostnadsökningen för andra jämförbara utbildningsinstitutioner (se Figur A1 i Appendix).

Den övergripande statliga prioriteringen att via yrkeshögskolorna generera *Rätt kompetens i rätt tid*, omprövas kontinuerligt av Myndigheten för yrkeshögskolan. Myndigheten utvärderar löpande om de ansökande utbildningsprogrammen svarar mot ett verkligt arbetsmarknadsbehov lokalt, regionalt och nationellt, om utförarna har goda förutsättningar att genomföra utbildningen

Tabell 1. Översikt av yrkeshögskolan per utbildningsområde 2022, hierarki efter område med mest antal antagna, studerande samt examinerade individer

Utbildningsområde	Antal antagna (n)	Totalt antal studerande (n)	Antal Examinerade (n)
Ekonomi, administration och försäljning	6 538	17 739	5 724
Data/IT	5 838	14 402	3 370
Samhällsbyggnad och byggt teknik	4 793	13 075	3 495
Hälso- och sjukvård samt socialt arbete	5 385	12 939	3 688
Teknik och tillverkning	4 644	11 340	2 749
Kultur, media och design	1 563	4 232	1 238
Hotell, restaurang och turism	1 067	3 014	907
Pedagogik och undervisning	884	1 987	670
Lantbruk, djurvård, trädgård, skog och fiske	813	1 953	560
Transporttjänster	609	1 491	510
Journalistik och information	293	826	254
Säkerhetstjänster	342	763	195
Övrigt	222	516	113
Juridik	141	417	150
Friskvård och kroppsvård	210	408	129
<i>Total mängd individer – 2022</i>	<i>33 342</i>	<i>85 102</i>	<i>23 752</i>

som planerat samt hur det gått för tidigare studentkohorter.⁶ Detta förfarings-sätt ligger mer i linje med nya snabbfotade förvaltningsmodeller inspirerade av managementfilosofier än vad som var fallet med de centralt utvecklade och byråkratiska AMS-utbildningarna från förr, det vill säga ett skifte i styrnings-logik från *government* till *governance* (Bergström m.fl. 2017; Ringarp 2020; Supiot 2017).

De utbildningsområden som Myndigheten för yrkeshögskolan beviljat utbildningsplatser, och som därmed kommit att dominera programutbudet på senare år, är främst inriktade på fem områden: ”Ekonomi, administration och försäljning”, ”Data/IT”, ”Samhällsbyggnad och byggt teknik”, ”Hälso- och sjukvård samt socialt arbete” och ”Teknik och tillverkning”. Av hela studentpopulationen inskriven som studerande vid yrkeshögskolorna 2022 svarade dessa fem utbildningsområden för cirka 82 procent av alla beviljade utbildningsplatser.

Om vi i stället tittar på hur den sociala sammansättningen av YH-deltagan-det har skiftat efter traditionella sociologiska mått på bakgrund, ser vi att skol-formen över tid blivit mer socialt heterogen. Den samlade deltagarstatistiken

6 Skildringen av utvärderingsförfarande baseras på en intervju som Erik Nylander genomförde med Thomas Persson, den tidigare generaldirektören för Myndigheten för yrkeshögskolan (2023-12-19).

Tabell 2. Fördelning i procent (%) av kön, ursprungsland, åldersgrupp, tidigare utbildning och inkomst efter gruppen yrkeshögskolestuderande (YH) samt hela populationen tänkbara deltagare i Sveriges befolkning (Alla), åren 2005, 2010, 2015 samt 2019

	2005		2010		2015		2019	
	YH	Alla	YH	Alla	YH	Alla	YH	Alla
Kön								
Man	48	51	47	51	48	51	45	51
Kvinna	52	49	53	49	52	49	55	49
Ursprungsland								
Sverige	87	85	86	82	84	79	80	75
OECD	5	7	4	7	4	7	4	7
Annat	8	8	10	11	12	14	17	18
Åldersgrupp								
18–25	51	17	50	19	39	19	33	17
26–35	29	23	29	22	36	23	40	25
36–45	16	25	15	25	17	23	19	23
46–60	4	36	5	34	8	34	9	34
Tidigare utbildning								
Lägre/annan	8	19	6	18	4	16	4	16
Gymnasial yrkesinrikt.	42	31	46	32	45	32	41	30
Gymnasial högskoleinrikt.	41	25	36	22	33	21	35	21
Eftergymnasial utb. 2+ år	10	26	13	28	18	31	20	33
Inkomstdecil								
1 (lägsta)	41	20	34	20	28	20	25	20
2	30	20	35	20	34	20	34	20
3	15	20	18	20	21	20	23	20
4	9	20	9	20	12	20	13	20
5 (högsta)	5	20	5	20	5	20	5	20
Totala N	24 186	5 104 431	40 610	5 222 965	45 331	5 397 655	61 011	5 588 480

Källa: SCB. Tabellens statistik finns även publicerad i *Adult Education Quarterly*, Ye, Chudnovskaya, Nylander (2022, s. 389).

för perioden 2005 till 2019 visar till exempel att en bredare åldersstruktur har hittat till yrkeshögskolorna, som initialt var mest inriktade på unga vuxna i åldersspannet 18–35 (Ye m.fl. 2022, se också tabell 2). Runt 2005 var också den sociala rekryteringsbasen starkt koncentrerad till de lägsta inkomstdecilerna i den arbetsföra befolkningen, vilket gradvis har förskjutits till att även omfatta en större andel medelinkomsttagare. En annan intressant aspekt av rekryteringen gäller den tidigare utbildningen hos YH deltagarkohorter, som fördelar sig relativt jämnt mellan de som har gått yrkesinriktade och universitetsförberedande program på gymnasiet. En förvånansvärt stor andel (drygt 20 procent) har också studerat flera år vid svenska högskolor innan de påbörjat sin YH-utbildning (se tabell 2).

Samtidigt som yrkeshögskolan expanderat kraftigt och etablerat sig som en central aktör för att trygga landets kompetensförsörjning, saknas det idag samhällsvetenskaplig forskning som tagit ett samlat grepp om yrkeshögskolans geografiska utbredning och betydelse för att möta matchningsproblem på arbetsmarknaden. Den forskning som direkt berört yrkeshögskolans bidrag till kompetensförsörjningen har hittills mest fokuserat på snävare ekonomiska frågeställningar om arbetsmarknadsutfall, etableringsstatus och inkomstutveckling över tid (Eliasson & Stenberg 2021; Lind & Westerberg 2015; Lindell 2005).

Annan samhällsvetenskaplig forskning har lyft fram den ökande betydelsen av marknadslogik i detta utbildningssegment samt betydelsen av olika former av social stratifiering. Ye och Nylander (2024) har analyserat koordineringen av YH utifrån olika sociala konventioner och visar på en betydande förskjutning i utförarledets organisering, från offentligägda organisationer till vinstdrivande skolkoncerner. Den bredare policyinramningen har också studerats av Köpsén (2020), som argumenterar för att arbetsgivarnas starka inflytande över YH programmens läroplaner är särskilt problematisk, då de studerandes yrkeskompetenser riskerar att begränsas av snäva och kortsiktiga kunskapsideal. Den demografiska rekryteringsprofilen inom YH har tidigare analyserats av Chudnovskaya m.fl. (2022), som finner en stark könsbundenhet i utbildningsvalen, samt av Ye med kollegor (2022), som pekat på den ökande mångfalden av deltagare.

Analytiskt ramverk: En kartografi över yrkeshögskolans geografiska expansion

Till skillnad från högskolestudenters mobilitet – som enligt flera studier påvisats öka ojämlikheten mellan glesbefolkade och tätbefolkade områden (Faggian & McCann 2009; Keuschnigg m.fl. 2019; Lindblad m.fl. 2015) – kan vuxenutbildningsinstitutioner som yrkeshögskolor antas ha ett mer lokalt upptagningsområde. Exempelvis pekar Bjerke och Mellander (2023) ut andra vuxenutbildningsinstitutioner, som folkhögskolor och studieförbund,

som centrala aktörer för den lokala kompetensförsörjningen på Sveriges landsbygder. I en analys där Tillväxtverkets kommuntypologi i sex kategorier använts, visar författarna att folkbildningen är av störst betydelse *per capita* för kompetensförsörjningen på Sveriges landsbygder, snarare än i landets storstadskommuner och tätbefolkade kommuner. Detta, menar författarna bero på att konkurrensen från rivaliserade utbildningsaktörer är liten på landsbygden och att studieförbunden och folkhögskolorna fortsätter att erbjuda ett relevant utbud av program, kurser och kulturevenemang. Precis som folkbildningsorganisationerna kan man anta att yrkeshögskolorna är förlagda till betydligt fler platser och inom mindre tätbefolkade kommuntyper, än Sveriges universitet.

Även om det i teorin inte finns något som förhindrar yrkeshögskolor från att etableras på mindre orter och i icke-urbana arbetsmarknadsregioner, är det osäkert om den geografiska expansionen har varit riktad till hela riket. Det är också intressant att undersöka om den selektiva ut- och inflyttning som vi har observerat inom annan högre utbildning (Keuschnigg m.fl. 2019; Bergh m.fl. 2024) även gäller för yrkeshögskolans deltagare. Eftersom yrkeshögskolan har en betydligt högre genomsnittlig ålder än högskolan, och dess deltagare ofta befinner sig i en annan fas i livet, kan rörelsebenägenheten bland dessa vuxenstuderande vara mer begränsad (se tabell 2, jfr Chudnovskaya m.fl. 2022; Ye m.fl. 2022). En arbetshypotes skulle därför kunna vara att expansionen av yrkeshögskolans utbildningar har varit förhållandevis jämn satt i relation till landets olika kommuntyper, men att rörligheten till och från olika arbetsmarknadsregioner inom utbildningssegmentet är marginell.

Att anlägga ett regionalt och kommunbaserat perspektiv på yrkeshögskolans expansion bidrar också till att nyansera förståelsen av kollektiva kompetensförsörjningssystem som vanligtvis stannar vid grova nationella typologiseringar. Till exempel noterar Dobbins och Busemeyer (2015) att det svenska systemet för yrkesutbildning på senare tid verkar genomgått en slags hybridiseringsprocess där de tidigare så starka inslagen av statlig och skolbaserad yrkesutbildning gradvis kompletteras med ett mer differentierat och lärlingsorienterat system i likhet med länder som Danmark och Tyskland. Även Persson och Hermelin (2018) har i en fallstudie av två olika teknikcolleges argumenterat för att beskrivningar av svensk yrkesutbildning (VET) på nationell nivå bör kompletteras med analysstrategier som tar hänsyn till regionala och lokala förhållanden.

Forskningsdesign och data

För att få ett makroperspektiv på vilka regionala konsekvenser YH:s expansion medfört för landets kompetensförsörjning är tillväxten inom YH i förhållande till olika *kommuntyper* central att utforska. Utgångspunkten för kategoriseringen av landets kommuner baseras i detta fall på den indelningsprincip som Tillväxtanalys (2014) har presenterat. Denna taxonomi delar in Sveriges 290

Tabell 3. Kommuntyper i sex olika kategorier baserat på befolkningstäthet (n = antal)

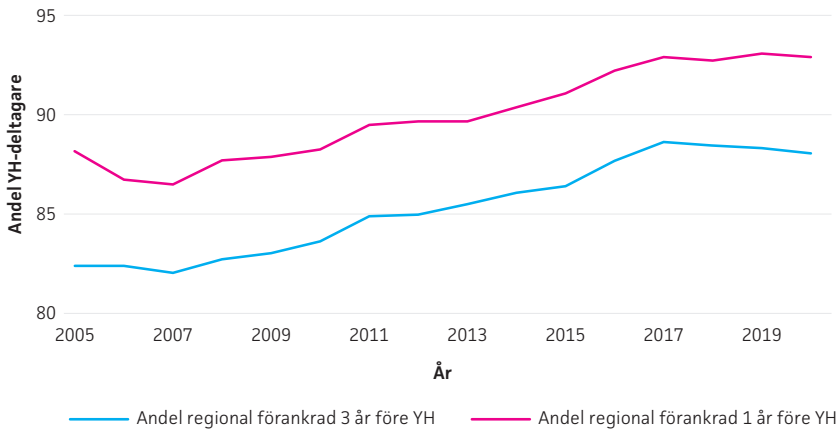
Kommuntyp	Antal kommuner (n)	Antal i befolkningen 2020 (n)	Totalt antal YH-deltagare 2005-2020 (n)
(i) Storstadskommuner	26	3 400 000	124 941
(ii) Täta blandade kommuner	87	4 100 000	114 768
(iii) Glesa blandade kommuner	29	760 000	21 093
(iv) Tätortsnära landsbygdskommuner	80	1 200 000	33 633
(v) Glesa landsbygdskommuner	53	800 000	22 271
(vi) Mycket glesa landsbygdskommuner	15	80 000	1 623

kommuner i sex olika typer baserat på egenskaper som är relaterade till bland annat befolkningstäthet, pendlingsavstånd och regionaliserad arbetsmarknadsstatistik (se tabell 3).

De första två kategorierna – Storstadskommuner och Täta blandade kommuner – fångar in urbana och förhållandevis tätbefolkade kommuner som domineras av större städer. År 2020 bodde över 70 procent av den svenska befolkningen i dessa båda kommuntyper, med en förhållandevis brant befolkningstillväxt hela vägen från efterkrigstiden och framåt till tiden för denna undersökning. För de fyra kvarvarande kommuntyperna har befolkningsutvecklingen de senaste femtio åren antingen varit mer modest och stagnerande (Glesa blandade kommuner, Tätortsnära landsbygdskommuner) eller till och med minskat i antal individer (Glesa landsbygdskommuner, Mycket glesa landsbygdskommuner) (Tillväxtanalys 2014; Tillväxtverket 2022).

Som huvudsaklig undersökningsstrategi för att fånga hela studentpopulationens karriärvägar använder vi mikrodata som samlats in och administreras av Statistiska centralbyrån (SCB). Uppgifterna inkluderar alla folkbokförda i Sverige. Genom att tillskriva varje individ unika löpnummer, möjliggörs kopplingar mellan deltagande i YH-studier 2005–2020 och statistik hämtad från andra register. För att analysera hur expansionen av YH kommit de olika kommuntyperna till del, undersöker vi förhållandet mellan antalet deltagare vid de senaste leveranserna av deltagarstatistik (2018–2020) och de tidigaste åren där det finns tillförlitlig deltagarstatistik (2005–2007). För att undersöka hur *tillväxten* varierat över tid i förhållande till olika typer av kommuner, börjar vi med att räkna antalet personer som deltog i YH-utbildningar i varje kategori under det senaste observationstillfället (2018–2020) för att sedan jämföra detta med antalet perioden 2005–2007, då de äldsta tillgängliga årsuppgifterna finns.

Figur 2. Andel regionalt platsförankrade yrkeshögskoledeltagare före studierna, 2005–2020

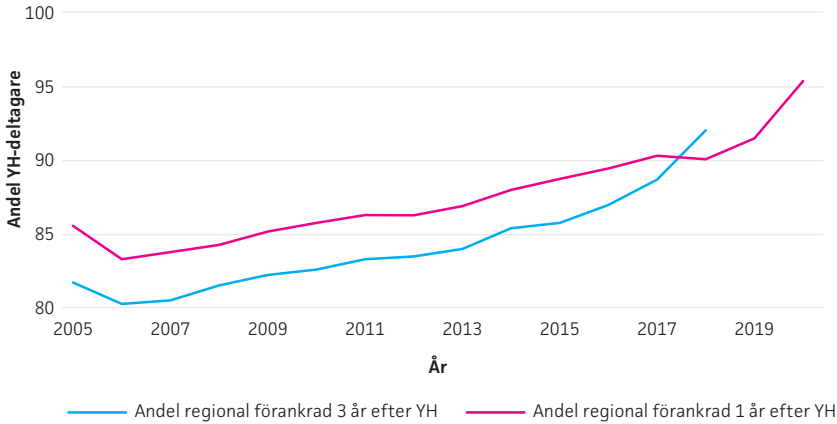

YH-registrets årliga uppgifter om inskrivna studenter kan också kopplas till data om deltagarnas bostadmässiga hemvist *före* eller *efter* studietiden så att en längre tidserie av mobilitetsmönster kan avtäckas. Eftersom vi här är intresserade av rörelsebenägenheten eller platsförankringen *före* och flyttbenägenheten *efter* yrkesstudierna undersöks YH-deltagarnas bostadskommun 1 och 3 år före och efter YH. I resultatredovisningen av mobilitet har vi dock valt att presentera statistik över förflyttningar mellan olika arbetsmarknadsregioner, snarare än på kommunbasis. Anledningen till att vi valt att analysera arbetsmarknadsregioner som analysenhet är att förflyttningar mellan kommuner inom samma arbetsmarknadsregion inte kan förväntas lösa nationella matchningsproblem i samma utsträckning som mer långväga förflyttningar.⁷

En sista dimension som undersöks är tilldelningsbesluten för att ges möjlighet att erbjuda yrkeshögskoleutbildning. Här har vi använt Myndigheten för yrkeshögskolans egna underlag för vilka anbuds- och anordnarorganisationerna som sökt efter statlig finansiering att bedriva YH mellan åren 2015–2022 samt vilken beviljandegrad som tillfallit olika aktörer och olika geografier haft över tid. Ansökningarna att bedriva yrkesutbildning via YH kommer från tre typer av organisationer – privata företag (AB), offentligägda organisationer (såsom kommuner och stadsförvaltningar), eller icke-vinstdrivande stiftelser, studieförbund och folkhögskolor. Eftersom det i YH:s fall är en statlig myndighet som utvärderar ansökningarna från olika utbildningsanordnare och finansierar kompetensutvecklingen lokalt, är det viktigt att förstå vem som

7 Till grund för analysen av arbetsmarknadsregioner ligger Tillväxtverkets uppdaterade uppdelning om 15 så kallade 'FA-regioner'. För klassificeringsprinciper och definitioner av stad och land, se Tillväxtverket (2022).

Figur 3. Andel regionalt platsförankrade yrkeshögskoledeltagare efter studierna, 2005–2020

påverkar utfallet. Är det staten som genom sina beslut premierar en viss typ av utfall, eller är det snarare frånvaron och frekvensen av ansökningar som ligger bakom den aggregerade statistiken?

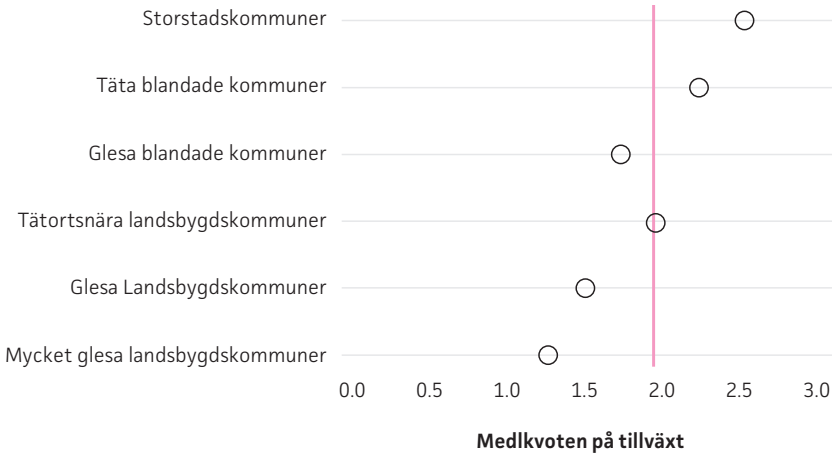
Resultat: Om kompetensförsörjningens lokalt rotade karaktär

Genom att zooma ut till hela studentpopulationen kan vi börja med att undersöka hur stor andel av deltagarna 2005–2020 som var ”rotade” i samma arbetsmarknadsregion i samband med att de påbörjade och avslutade sina yrkesutbildningar. Resultaten visar att valet att gå en högre yrkesutbildning vanligtvis är relaterat till att man hittar ett sådant utbildningserbjudande i närheten av ens hem eller, åtminstone, inom samma arbetsmarknadsregion (figur 2).

Figur 2 visar andelen regionalt platsförankrade deltagare som var bosatta i samma funktionella arbetsmarknadsregion ett eller tre år innan de påbörjade studierna. Resultaten visar en stadig ökning av andelen studerande som redan var regionalt förankrade innan de började på yrkeshögskolan över tid. Medan cirka 88 procent av deltagarna vid YH 2005 redan var bosatta i samma arbetsmarknadsregion året före, ökade denna andel till 93 procent för åren 2019–2020. Samma övergripande trend mot en ökning av andelen lokalt och regionalt förankrade yrkeshögskolestudenter över tid återkommer när vi mäter boende per arbetsmarknadsregion tre år före inskrivningen på yrkesutbildningen. I det fallet ökar andelen platsförankrade utbildningsval från 82 till 88 procent under perioden 2005–2019.

På liknande sätt visar resultaten i figur 3 att benägenheten att flytta till en helt ny arbetsmarknadsregion efter deltagandet i yrkeshögskolan har varit

Figur 4. Medeltillväxt i deltagarintag på yrkeshögskoleutbildningar 2005–2007 till 2018–2020 i sex kommuntyper

extremt låg under hela denna period för vuxenutbildningssegmentet YH. Antalet lokalt platsförankrade alumner 1–3 år efter studierna var cirka 83–86 procent av studentpopulationen under 2005–2006, men ökade till 86–92 procent för kohorterna från åren 2016–2017. Omvänt kan man konstatera att den relativa andelen geografiskt rörliga YH-studenter minskade ganska dramatiskt under expansionsfasen. År 2005/2006 var det cirka 15–20 procent av alla tidigare studenter som flyttade till någon annan arbetsmarknadsregion efter studierna, men i slutet av perioden landade andelen på mellan 5–10 procent. För pandemiåret 2020 ser vi en betydande ökning av andelen lokalt platsförankrade deltagare efter studierna. Men även oaktat eventuella avvikelser kopplade till pandemins utbrott och tillfälliga rörlighetsbegränsningar är den långsiktiga trenden att allt färre valt att flytta efter att deras yrkesutbildning på YH avslutats.

Sammanfattningsvis framgår det tydligt av figurerna 2 och 3 att expansionen av yrkeshögskolan har gjort den statliga fördelningen av utbildningsprogram och utbildningsplatser till en nyckelfaktor för arbetsmarknadsregioner och kommuner runt om i Sverige. Eftersom yrkeshögskolan normalt inte möjliggör någon betydande migration av kvalificerad arbetskraft mellan arbetsmarknadsregioner eller på nationell basis, står de statliga investeringarna i yrkeshögskoleutbildningar främst att gynna den region som har tilldelats utbildningsprogrammen och som lyckas fylla upp studieplatserna.

I nästa avsnitt skall vi rikta intresset mot i vilken utsträckning olika kommuntyper gynnats av expansionen. Avslutningsvis undersöks vilka utbildningsanordnare som är inblandade i att ansöka om utbildningsprogram på olika platser och som hjälper till att driva och därmed utforma kompetensförsörjningens geografi.

En kommunbaserad analys av yrkeshögskolans tillväxt

En första bild av tillväxten för olika kommuntyper i riket ges genom att analysera studerandeintaget baserat på inskrivna yrkesstuderande under de senaste två tillgängliga åren (2018–2020) i förhållande till tidigast tillgängliga data (2005–2007). Den medelkvot som blir utfallet på tillväxten nationellt under denna tid var 1,87. Detta innebär att om man utgår från inskrivna elever, snarare än utbildningsplatser, har den genomsnittliga kommunen nationellt sett nära nog fördubblat volymen YH-deltagare mellan åren 2005–2007 och 2018–2020.

Resultaten i figur 4 visar att den mest betydande ökningen av inskrivna yrkes elever under perioden tillföll storstadskommuner. Tillväxttakten på YH-deltagare är över riksgenomsnittet även för kategorin ”Täta blandade kommuner”, det vill säga andra relativt tätbefolkade områden med kringliggande kommuner, men starkast är tillväxten för storstadskommuner och dess kranskommuner. Mest blygsam var tillväxttakten för YH i områden som klassificeras som ”Mycket glesa” eller ”Glesa” landsbygdskommuner. Det finns visserligen en stor intern variation i expansionstakten i dessa glest befolkade kommunkategorier. I vissa andra kommuner, exempelvis glesa landsbygdskommuner som Orsa och Hultsfred minskade till och med antalet inskrivna YH-studenter i absoluta tal under denna expansiva tidsperiod.

Totalt sett har utbyggnaden av YH alltså koncentrerats till mer tätbefolkade områden. Med hela landets kompetensförsörjning i åtanke kan vi till exempel notera att Stockholm ökade antalet deltagare från cirka 7 000 individer 2005–2007 till över 20 000 under det senaste årsintervallet (2018–2020), en tillväxtkvot på drygt 2,81. I absoluta tal underlättar expansionen av YH kompetensförsörjningen inom samtliga kommuntyper, men i relativa mått faller glesa landsbygdskommuner ut klart sämre än mer tätbefolkade områden.

Om man ställer resultaten i relation till den existerande befolkningsstorleken i arbetsför ålder inom varje kommuntyp skulle mängden yrkesutbildningsplatser i glesa landsbygdskommuner förmodligen framstå i en mer positiv dager (jfr Bjerke & Mellander 2023). Men om man, som här, nöjer sig med en övergripande analys av utbildningssegmentets kommunbaserade expansionstakt, framträder en bild där områden med negativ eller stagnerande befolkningsutveckling haft en förhållandevis svag tillväxttakt i sitt YH-utbud.

I kombination med resultatet om YH-studenters relativa orörlighet, som presenterades ovan (figur 2 och 3), kan vi konstatera att YH totalt sett tjänat som ett instrument för att säkerställa kompetensförsörjningen i de största städerna och de tätbefolkade områdena. Trots att skolformen har alla möjligheter att fungera som en stark institutionell motvikt mot de urbana migrationsströmmar som följer den högre utbildningens koncentration till större städer, tyder resultaten på att YH:s expansion primärt förstärkt kompetensförsörjningen i tätbefolkade områden.

Tabell 4. Andelen godkända ansökningar till yrkeshögskola efter kommuntyp och beviljandegrad per program: 2015–2022 i procentandelar

	Storstads- kommun	Tät blandad kommun	Gles blandad kommun	Tätortsnära landsbygds- kommun	Gles landsbygds- kommun	Mycket gles landsbygds- kommun
2015	28	24	27	35	30	38
2016	30	34	36	33	28	0
2017	29	25	26	29	25	20
2018	39	46	60	41	51	100
2019	43	46	53	49	45	50
2020	40	54	57	52	51	0
2021	26	29	30	41	28	11
2022	33	35	42	40	29	33
<i>Genomsnittlig andel godkända ansökningar (%)</i>	33,50	36,63	41,38	40,00	35,88	31,50

Hur kommer det sig då att urbana och befolkningstäta delar av den svenska arbetsmarknaden, som redan har en relativt välutbildad arbetskraft, har antalet fler yrkesutbildningar än kommuner med lägre befolkningstäthet? Är det kanske för att myndighetens tilldelningsbeslut gynnar kompetensbehovet i vissa kommuntyper framför andra?

Statliga tilldelningsbeslut, privata utbildningsanordnare

Ett sätt att besvara den frågan är att undersöka den relativa benägenheten att få ett positivt beslut från Myndigheten för yrkeshögskolan baserat på samma kommuntypologi med sex olika geografiska analysenheter som ovan. Denna analys genererar emellertid inte så stora skillnader när det gäller de aggregerade utfallen på ansökningar per kommuntyp.

Av tabell 4 framgår snarare att mer glesbefolkade områden har ungefär samma chans att beviljas statsbidrag som de ansökningar som är inriktade på yrkesroller som efterfrågas i mer urbana områden och storstadsregioner. Kategorin ”Mycket glesbefolkade landsbygdskommuner” sticker dock ut i statistiken, då det i dessa områden har varit relativt svårt att få medel för att bedriva yrkeshögskoleutbildning, även i de ytterst få fall där ansökningar har inkommit till myndigheten. I övrigt har ansökningar om att bedriva YH i storstadskommuner, om något, en något mindre chans att beviljas anslag jämfört med ansökningar riktade till mindre tätbefolkade kommuntyper.

Tabell 5. Antal program i ansökningar att bedriva YH-utbildningar i relation till organisationsform hos anordnare och kommuntyp, 2015–2022 (N = antal, % = procent)

Kommuntyp	Aktiebolag		Offentliga		Annan		Totalt N
	N	%	N	%	N	%	
Storstadskommuner	4 414	59%	763	28%	459	39%	5 636
Täta blandade Kommuner	2 373	32%	1 031	38%	459	39%	3 863
Glesa blandade Kommuner	306	4%	334	12%	71	6%	711
Tätortsnära landsbygdskommuner	168	2%	290	11%	102	9%	560
Glesa landsbygdskommuner	206	3%	288	11%	66	6%	560
Mycket glesa landsbygdskommuner	37	0%	15	1%	7	1%	59
Total	7 504	100%	2 721	100%	1 164	100%	11 389

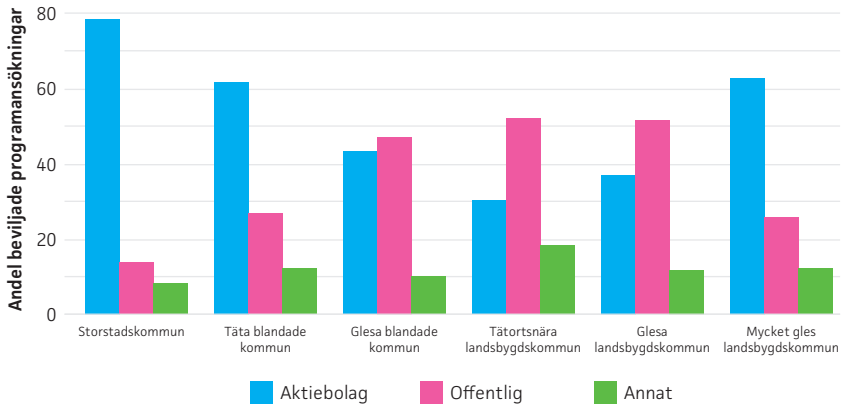
Resultaten tyder på att koncentrationen av utbildningsplatser till storstadsregionerna bygger på att det finns betydligt fler ansökningar om att bedriva i urbana, tätbefolkade områden. En sista dimension av kompetensförsörjningen som är värd att undersöka är skillnaderna mellan de organisationsformer som dominerar yrkesutbildningslandskapet för vuxna i respektive kommuntyp.

Ansökningsstatistiken för yrkesutbildningar 2015–2022 gör det möjligt att urskilja strukturen av anordnare efter typ av företag eller organisation, och huruvida ansökan beviljats medel från Myndigheten för yrkeshögskolan eller inte. Tabell 5 visar att det är *aktiebolagen* som svarar för majoriteten av ansökningarna om att erhålla YH-program under perioden 2015–2022. För aktiebolagens del gäller ansökningarna, i över 90 procent av fallen, utbildningsplatser i kommuntyper i och runt större städer, det vill säga Storstadskommuner och Täta blandade kommuner. Mindre än 10 procent av ansökningarna från de aktiebolagsdrivna koncernerna är riktade mot de kommuntyper där resterande 30 procent av Sveriges befolkning bor.

För Offentliga aktörer och Andra anordnare, såsom icke-vinstdrivande stiftelser, och folkhögskolor, har huvuddelen av programansökningarna också riktats till tätbefolkade kommuntyper. Men jämfört mot aktiebolagen framstår dessa icke-vinstdrivna organisationer som något mer diversifierade geografiskt, med större ambitioner att bidra till kompetensförsörjningen i mer glest befolkade kommuntyper.

Går vi sedan vidare från ansökningsstatistiken och undersöker om de utbildningsprogram som beviljats medel av Myndigheten bedrivs av ett utbildningsföretag i aktiebolagsform, av offentliga aktörer eller av till exempel icke-vinstdrivande stiftelser och folkhögskolor, ser vi att dominansen av aktiebolagsformen är fortsatt

Figur 5. Andel beviljade programansökningar efter kommuntyp och organisationsform (aktiebolag, offentliga aktörer och andra organisationer) 2015–2022, i procent

stark i storstädernas och de tätbefolkade kommunernas anordnarled, se figur 5 nedan. Medan tätortsnära landsbygdskommuner och glesa landsbygdskommuner hade runt 35 procent av sina beviljade ansökningar från organisationer i aktiebolagsform, var motsvarande andel i storstadskommuner och täta blandade kommuner mellan 60–80 procent. I mycket glesa landsbygdskommuner domineras också de få utbildningsprogram som etablerats inom ramen för YH av olika typer av aktiebolag. Det övergripande mönstret med urbana företagskonglomerat och offentligägda lärcentra på landsbygderna verkar därför inte vara ett helt linjärt samband. I glesa och tätortsnära landsbygdskommuner domineras dock både ansöknings- och anordnarledet av offentliga aktörer.

Sammantaget ger statistiken presenterad i tabell 5 och figur 5 en översiktlig karta av hur olika kommunpolitiska förutsättningar det finns att trygga den lokala kompetensförsörjningen via yrkeshögskolan. Det övergripande mönstret är att yrkesutbildningar i tätbefolkade och urbana områden i huvudsak är aktiebolagsdrivna, alltmedan offentliga och icke-vinstdrivande utbildningsanordnare fortfarande dominerar inom glesa landsbygdskommuner och tätortsnära landsbygdskommuner. Från ett kommunstrategiskt perspektiv är detta övergripande mönster av utbildningsanordnare per kommuntyp intressant.

Ett sätt att tolka resultatens kommunstrategiska implikationer är att de illustrerar hur skilda förutsättningar olika områden i Sverige har att ”få hjälp” från privata aktörer för att trygga den lokala och regionala kompetensförsörjningen. Glesbefolkade landsbygdskommuner, vars ekonomi oftare tenderar att vara ansträngd (Syssner 2014), har hittills fått mindre draghjälp av privata initiativ för att tilldra sig statliga investeringar och sörja för den lokala arbetsmarknadens kompetensförsörjning än storstadskommuner och

tätbefolkade kommuner. Man kan spekulera i om det är frånvaron av konglomerat av privata aktörer som gör att offentliga och icke-vinstdrivande aktörer i landsbygdskommuner äskar medel för att planera och koordinera utbildning i yrkeshögskolans regi. En annan tolkning är att mindre tätbefolkade kommuntyper gärna sköter den här typen av kompetensfrågor i egen regi, att de redan har etablerat lokala lärcentrum, och att denna offentliga infrastruktur avskräcker privata aktörer.

Från de privata utbildningsanordnarnas horisont är det sannolikt gynnsammare att koncentrera utbudet av yrkesutbildningar till platser där skolkoncernerna redan är verksamma. Här finns lokaler, utrustning och, inte minst, personal. Det uppstår stordriftsfördelar att bygga vidare på befintlig infrastruktur och risken att lansera ett program som inte kan fylla upp studieplatserna är mindre. Utifrån ett mer marknadskritiskt perspektiv kan dock den geografiska koncentrationen av yrkesutbildningar och kompetensförsörjningsmöjligheter spä på den redan ojämna tillgången på humankapital på olika platser i landet (Keuschnigg m.fl. 2019; Tillväxtverket 2020; SOU 1990:20). Då den ökade andelen aktiebolagsdrivna utbildningsföretag verkar varit en motor i att driva expansionen av yrkeshögskolan till tätortskommuner finns det skäl att fundera på vad man kan göra åt detta. Kan den ökande andelen distansutbildningar inom YH kompensera för den urbana koncentrationen? Bör staten införa en starkare styrning och mer plastbaserad incitamentsstruktur för att jämna ut de kommunbaserade skillnaderna i kompetensförsörjning?

Slutsatser: Kompetensförsörjningens geografi

Den 20:e oktober 2021 utnämnde dåvarande utbildningsminister Anna Ekström (S) chefen för Avdelningen för kompetensförsörjning på Svenskt Näringsliv, Maria Bernhardsen, att leda arbetet med att utreda yrkeshögskolans framtida inriktning. På pressbriefingen i samband med den statliga utredningen sade statsrådet Ekström att den enda kritik hon träffat på av yrkeshögskolan "ute i landet" var att "det finns för få av dom".⁸ Yrkeshögskolan har på senare tid blivit ett arbetsmarknadspolitiskt instrument som omhuldas från politikens höger till dess vänster, och som uppbär det breda stöd från parterna på den svenska arbetsmarknaden som ofta associeras med "den svenska modellen" (t.ex. Lundahl 1997; Rothstein 1992).

Försöken att tackla kompetensförsörjnings- och matchningsproblem på svensk arbetsmarknad genom att underlätta för yrkesverksamma individer att vidareutbilda och omskola sig i vuxen ålder är något av en svensk paradgren. I jämförelse med andra länder har Sverige en väldigt omfattande institutionell

8 Dir. 2021:88, Regeringskansliet, 20 Oktober 2021. Citatet från Ekström är också publicerat i Ye & Nylander (2024). För förslagen i utredningen, se SOU 2023:31.

infrastruktur för vuxenutbildning och livslångt lärande, vilken skapades av jämlikhetsambitioner men som också visat sig viktig för att bibehålla kompetensförsörjningen, dynamiken och flexibiliteten på arbetsmarknaden (Desjardins 2023; Rubenson & Desjardins 2009). Mot bakgrund av den breda politiska enighet och de stora statliga investeringar som gjorts på yrkeshögskolan är det viktigt att få en empiriskt grundad förståelse om hur satsningarna på kompetensförsörjningen fallit ut och var den kvalificerade arbetskraften egentligen tagit vägen med sina yrkeskompetenser.

Som vi ser i artikeln av Bergh, Brandén och Stjärnkvist i detta nummer, liksom tidigare forskning om geografisk ojämlikhet i utbildning och migration (Keuschnigg m.fl. 2019), hjälper de svenska högskolorna och universiteten till att flytta individer med "hög utbildningspotential" från rurala områden till landets storstadsregioner. För yrkeshögskolans del ser den geografiska rörligheten i studentpopulationen annorlunda ut. I denna artikel har vi kunnat visa att elevkohorterna vid yrkeshögskolorna under perioden 2005–2020 uppvisar en tydlig trend mot att bli mer lokalt orienterade över tid. Resultaten visar bland annat att mindre än 15 procent av deltagarna startar YH-utbildning i en annan arbetsmarknadsregion än den där de redan varit bosatta och knappt 20 procent av deltagarna vid YH hade flyttat till en ny arbetsmarknadsregion tre år efter avslutad yrkesutbildning. Andelen deltagare som flyttat till en ny arbetsmarknadsregion ett år före eller efter yrkesutbildningen har halverats under den relativt korta tidsperioden 2005–2020.

Yrkeshögskolan ska därför primärt förstås som en utbildningsinstitution som erbjuder yrkesutbildningsalternativ och kompetensförsörjning för en specifik arbetsmarknadsregion och det lokalsamhälle där den är upprättad. Den minskade geografiska flyttbenägenheten bland YH-deltagare över tid hänger sannolikt ihop med fler utbildningsalternativ och att medelåldern i studentpopulationen har ökat (Fischer & Malmberg 2001; Lundholm 2007; Ye m.fl. 2022). Orörligheten i studentpopulationen underlättar på sätt och vis statens planering och dimensionering av landets kompetensutveckling, eftersom det inte sker någon större selektiv utflyttning efter avslutad yrkesutbildning. Samtidigt förutsätter den centrala utbildningsplaneringen, i dess nuvarande form, att det verkligen finns utbildningsanordnare som söker, designar och realiserar yrkesutbildningar på platser med uppdämt behov av kvalificerad arbetskraft.

Eftersom det inte sker mycket geografisk rörlighet på arbetsmarknaden genom yrkeshögskolan, behöver fler utbildningsplatser i bristyrken sannolikt placeras inom samma kommun eller arbetsmarknadsregion för att möta kompetensbehoven i specifika näringsgrenar eller yrken. Utfallet av de tilldelningsbeslut som Myndigheten för yrkeshögskolan har utfärdat visar att anordnarledet har förskjutits via snabbfotade bolag vars verksamhetsinriktning är koncentrerad till tätbefolkade områden. Trots att aktiebolagsdrivna skolkoncerner har varit framgångsrika i att delta i YH:s expansion och, i absoluta tal,

bidragit till att lösa kompetensförsörjningsutmaningar i hela landet, riskerar deras *modus operandi* att förstärka den urbana koncentrationen av eftergymnasiala utbildningsmöjligheter.

Om mönstren för aktiebolagsdrivna skolformer inom det reguljära skolväsendet äger giltighet även för yrkeshögskolans del är ingenting som har undersökts empiriskt här. Avslutningsvis kan man dock spekulera i om den typen av marknadsmisslyckanden som har identifierats i grundskolan, gymnasieskolan och Komvux också kan förekomma inom den expansiva sfären av yrkeshögskoleutbildningar (t.ex. Dahlstedt & Fejes 2019; Lundahl m.fl. 2013; Sörlin m.fl. 2016). Den höga andelen vinstdrivna yrkesanordnare i storstadskommunerna kan i så fall leda till negativa bieffekter, såsom inflatoriska tendenser i redovisningen av nyckelindikatorer eller ett överdrivet fokus på billiga och skalbara yrkesutbildningar. Om så är fallet kan detta med tiden också utmana den breda politiska enighet som har präglat yrkeshögskolans uppbyggnadsfas och drivit på dess starka expansion.

Referenser

- Antikainen, Ari, 2006. "In search of the Nordic model in education", *Scandinavian Journal of Educational Research* 50(3), s. 229-243.
- Axelsson, Roger, 1989. *Svensk arbetsmarknadsutbildning: en kvantitativ analys av dess effekter*. PhD dissertation, Umeå universitet.
- Bergh, Andreas, Nordin, Martin & Wondratschek, Verena, 2023. *Demokratisering och decentralisering av högskolan: En utvärdering av 1977 års svenska högskoleexpansion*. Stockholm: SNS Förlag.
- Bergström, Tomas & Lapsley, Irvine M., 2017. "On the elusive nature of modernisation in government", *Statsvetenskaplig tidskrift*, 119(1), s. 7-22.
- Berlin, Daniel, 2014. "Matchningsproblem på högutbildades arbetsmarknad – en översikt av den svenska debatten", Rapport 2014:02. Göteborg: Enheten för analys och utvärdering, Göteborgs universitet.
- Bjerke, Lina & Mellander, Charlotta, 2023. *Folkbildning och landets kompetensförsörjning – Vilken roll spelar folkbildningen i städer och på landsbygder?* Stockholm: Folkbildningsrådet.
- Busemeyer, Marius R. & Trampusch, Christine (red.), 2012. *The political economy of collective skill formation*. Oxford: Oxford University Press.
- Börjesson, Mikael & Dalberg, Tobias, 2021. "Massification, unification, marketisation, internationalisation: a socio-political history of higher education in Sweden 1945–2020", *European Journal of Higher Education* 11(3), s. 346-364.
- Chudnovskaya, Margarita, Nylander, Erik & Ye, Rebecca, 2023. "Skills and adult educational choice: Gender (in)equality in a new form of Swedish vocational education", s. 85-101 i Tählén, Mikael (red.), *A Research Agenda for Skills and Inequality*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Dahlstedt, Magnus & Fejes, Andreas (red.), 2019. *Neoliberalism and market forces in education: lessons from Sweden*. Abingdon: Routledge.

- de Fine Licht, Jenny, Karlsson, David & Skoog, Louise, 2023. "Här, där eller överallt? Medborgares åsikter om lokalisering av offentlig service", s. 329-342 i Andersson, Ulrika, Carlander, Anders, Martinsson, Johan, Theorin, Nora & Öhberg, Patrik (red.), *Ovisshetens tid: SOM-undersökningen 2022*. Göteborg: SOM-institutet.
- Desjardins, Richard, 2023. "Lifelong Learning Systems", s. 353-374 i Evans, Karen (red.), *Third International Handbook of Lifelong Learning*. Cham: Springer International Publishing.
- Dobbins, Michael & Busemeyer, Marius R., 2015. "Socio-economic institutions, organized interests and partisan politics: the development of vocational education in Denmark and Sweden", *Socio-Economic Review* 13(2), s. 259-284.
- Eliasson, Kent & Stenberg, Anders, 2021. *Evaluating the impact on labour earnings of higher vocational education*. Östersund: Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser.
- Faggian, Alessandra & McCann, Philip, 2009. "Human capital, graduate migration and innovation in British regions", *Cambridge Journal of Economics* 33(2), s. 317-333.
- Fischer, Peter & Malmberg, Gunnar, 2001. "Settled people don't move: On life course and (im-)mobility in Sweden", *International Journal of Population Geography* 7(5), s. 357-371.
- Florida, Richard, 2002. *The rise of the creative class: and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*. New York: Basic Books.
- Furåker, Bengt, 1976. *Stat och arbetsmarknad: studier i svensk rörlighetspolitik*. Arkiv för studier i arbetarrörelsens historia. Lund: Arkiv förlag.
- Jakobsson, Ulf, 1994. "Svensk stabiliseringspolitik", s. 111-154 i Södersten, Bo (red.), *Marknad och politik*. Lund: Dialogos.
- Keuschnigg, Marc, Mutgan, Selcan & Hedström, Peter, 2019. "Urban scaling and the regional divide", *Sci. Adv.* 5, eaav0042. DOI:10.1126/sciadv.aav0042.
- Köpsén, Johanna, 2020. *Knowledge in VET curricula and power in society and labour market*. PhD dissertation in Education. Linköping: Linköping University Electronic Press.
- Lind, Per & Westerberg, Anders, 2015. *Yrkehögskolan – vilka söker, vem tar examen och hur går det sedan?*, IFAU, Rapport 2015:12. Uppsala: IFAU.
- Lindell, Mats, 2004. *Erfarenheter av utbildningsreformen Kvalificerad yrkesutbildning: ett arbetsmarknadsperspektiv*. IFAU, Rapport 2004:2. Uppsala: IFAU.
- Lindblad, Sverker, Tynelius, Ulf, Danell, Tomas, Pichler, Wolfgang & Anderstig, Carl, 2015. *Demografins regionala utmaningar*. Bilaga 7 till Långtidsutredningen. SOU Stockholm: Wolters Kluwer.
- Lundahl, Lisbeth, 1997. *Efter svensk modell: LO, SAF och utbildningspolitiken 1944-90*. Umeå: Boréa.
- Lundahl, Lisbeth, Arreman, Inger Erixon., Holm, Ann-Sofie & Lundström, Ulf, 2013. "Educational marketization the Swedish way", *Education Inquiry* 4(3).
- Lundqvist, Åsa, 2019. *Livet är för dyrbart för att dammas bort: aktiveringspolitik, kvinnors förvärsarbete och omvandlingen av familjen 1960-1980*. Lund: Nordic Academic Press.
- Melldahl, Andreas, 2015. *Utbildningens värde: Fördelning, avkastning och social reproduktion under 1900-talet*. Doctoral dissertation. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Myndigheten för yrkehögskolan, 2023. *Ledningsgruppens och arbetslivets engagemang i yrkehögskoleutbildning*. DNR: MYH 2021/6155. 2023-03-05.

- Olofsson, Jonas & Persson Thunqvist, Daniel, 2018. "The Modern Evolution of VET in Sweden (1945–2015)", s. 124-145 i Michelsen, Svein & Stenström, Marja-Leena (red.), *Vocational Education in the Nordic Countries: The Historical Evolution*. London: Routledge.
- Olofsson, Jonas & Kvist, Moa, 2021. "Is the Swedish transition regime still universalistic? A study on growing socio-geographical differences in youth establishment patterns", *Policy Futures in Education* 19(1), s. 111-127.
- Olofsson, Jonas, Kvist, Moa & Leijon, Marie, 2016. *Utbildarkompetens inom yrkeshögskolan: två forskningsrapporter från Malmö högskola*. Myndigheten för yrkeshögskolan. MYH. 2015/740.
- Panican, Alexandru & Paul, Elli, 2019. "Svensk gymnasial yrkesutbildning – en framgångsfaktor för en effektiv övergång från skola till arbetsliv eller kejsarens nya kläder?", Svenska ESF-rådet.
- Persson, Bo & Hermelin, Brita, 2022. "Decentralised cooperation between industries and local governments in a statist skill-formation system: an analysis of industrial schools in Sweden", *Journal of Vocational Education & Training* 74(4), s. 645-663.
- Regeringskansliet, 2022. *Rapport från samordnaren för samhällsomställning vid större företagsetableringar och företagsexpansioner i Norrbotten och Västerbotten. N2020/03132*. Näringsdepartementet.
- Ringarp, Johanna, 2020. "Till toner av Bolero: AmuGruppens reformering från myndighet till utbildningsföretag", *Historisk tidskrift*, 140(4), s. 642-673.
- Rothstein, Bo, 1992. "Explaining Swedish Corporatism: The Formative Moment", *Scandinavian Political Studies* 15, s. 173-191.
- Rubenson, Kjell & Desjardins, Richard, 2009. "The impact of welfare state regimes on barriers to participation in adult education: A bounded agency model", *Adult Education Quarterly* 59(3), s. 187-207.
- Saar, Ellu & Ure, Odd Bjørn (red.), 2013. *Lifelong learning in Europe*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- SOU 1990:20. *Välfärd och segregation i storstadsregionerna: underlagsrapport*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 1995:38. *Yrkeshögskolan: kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2000:36. *Värdet av att flytta och att stanna – om flyttningsbeslut, platsanknytning och livsvärden*. Delbetänkande till Regionalpolitiska utredningen: Utgångspunkter för 2000-talets regionalpolitik. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2023:31. *Framtidens yrkeshögskola – stabil, effektiv och hållbar*. Tillgänglig på <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2023/06/sou-202331/>.
- Supiot, Alain, 2017. *Governance by numbers: The making of a legal model of allegiance*. London: Bloomsbury Publishing.
- Syssner, Joseфина, 2014. *Politik för kommuner som krymper*. Norrköping: Centrum för kommunstrategiska studier.
- Sörlin, Sverker, Gustafsson, Jan-Eric & Vlachos, Jonas, 2016. *Policyidéer för svensk skola: SNS Utbildningskommission*. Stockholm: SNS Förlag.
- Tillväxtanalys, 2014. *Bättre statistik för en bättre regional- och landsbygdspolitik*, Dnr: 2013/304. Rapport 2014:04. Östersund: Tillväxtanalys.
- Tillväxtverket, 2020. *Landsbygdens kompetensförsörjning – redovisning till regeringen*. 2020-03-31, Dnr Å 2019-1134.

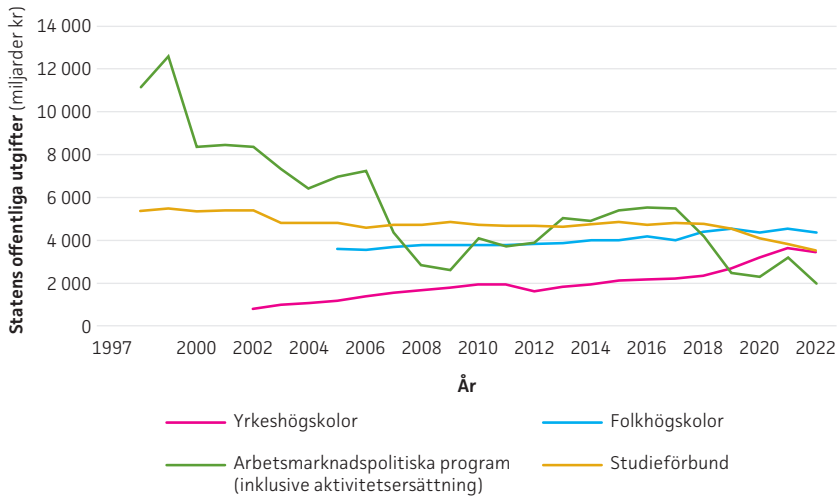
- Tillväxtverket, 2021. *Uppdatering av indelningen Städer och landsbygder 2021*. Tillgänglig på <https://tillvaxtverket.se/tillvaxtverket/statistikochanalys/statistikomregionalutveckling/regionalaindelningar/staderochlandsbygder.1844.html>, hämtad 2023-10-09.
- Utbildningsdepartementet, 2009. *Förordning (2009:130) om yrkeshögskolan*. Svensk författningssamling. Tillgänglig på https://riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-2009130-om-yrkeshogskolan_sfs-2009-130.
- Verdier, Éric, 2013. "Lifelong Learning Regimes versus Vocational Education and Training Systems in Europe", s. 70-93 i Janmaat, Germain, Duru-Bellat, Marie, Green, Andy & Méhaut, Philippe (red.), *The Dynamics and Social Outcomes of Education Systems*. London: Palgrave Macmillan.
- Ye, Rebecca, Chudnovskaya, Margarita & Nylander, Erik, 2022. "Right Competence at the Right Time-but for Whom? Social Recruitment of Participants in an Expanding Higher Vocational Education Segment in Sweden (2005–2019)", *Adult Education Quarterly* 72(4), s. 380-400.
- Ye, Rebecca & Nylander, Erik, 2024. "Conventions of skilling: The plural and prospective worlds of higher vocational education", *European Educational Research Journal* 23(5), s. 709-727. Tillgänglig på <https://doi.org/10.1177/14749041241262826>.

REFERERADE NYHETSARTIKLAR, WEBBSIDOR M.M.

- CSN: Statistik om omställningsstudiestöd. Tillgänglig på <https://www.csn.se/om-csn/statistik-och-rapporter/statistik-om-omstallningsstudiestod.html>.
- Ekots lördagsintervju, 11 feb 2023, Johan Pehrson, Arbetsmarknads- och integrationsminister. Tillgänglig på <https://sverigesradio.se/avsnitt/johan-pehrson-l-utbildning-ska-mota-arbetslosheten>.
- Intervju med f.d. generaldirektören för Myndigheten för yrkeshögskolan, Thomas Persson, Genomförd via Zoom, 2023-12-19.
- SVT Nyheter, Västerbotten. "Från arkivet: Vi flytt int". Publicerad 27 maj, 2021. Tillgänglig på <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vasterbotten/fran-arkivet-vi-flytt-int>.

Appendix

Appendix 1. Statens offentliga utgifter för fyra typer av vuxenutbildning: yrkeshögskolor, folkhögskolor, arbetsmarknadspolitiska program och studieförbund, åren 1997–2022 (i miljarder kronor och inflationsjusterat baserat på 2022 års prisnivå)

Källa: SCB sammanräkning av offentliga kostnader. Yrkeshögskolor hette tidigare kvalificerad yrkesutbildning. För siffror åren 2007–2022 se https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_UF_UF0514/UtbKostSkolformer/ samt egna sammanställningar ur budgetpropositioner från 1997–2007.